

ПАТЕНТОТ КАКО ФАКТОР ВО ДЕЛОВНОТО ОДЛУЧУВАЊЕ И СМЕТКОВОДСТВЕНАТА ВРЕДНОСТ НА ДЕЛОВНИТЕ СУБЈЕКТИ

PATENTS AS A FACTOR IN BUSINESS DECISION MAKING AND THE ACCOUNTING VALUE OF THE BUSINESS ENTITY

Мирослав Андоновски²²⁹
Љупче Маркушески²³⁰
Игор Здравкоски²³¹

Апстракт: Денес човечкиот живот не може да се замисли без секојдневните креации кои се резултат на инвензивноста на поединци и претставуваат дел од секојдневието. Секојдневно сме сведоци на појавата на нови откритија што на разни начини го прават човечкиот живот да биде полесен и поедноставно да се справуваме со проблемите. За ваквата напредна состојба значаен придонес имаат патентите како едно од правата на индустриската сопственост. Нормативното уредување на правата од индустриска сопственост овозможува заштита на пронајдоците коишто ги исполнуваат условите (новост, инвензивен придонес и индустриска применливост) предвидени со законот. Пронаоѓачите се свесни дека благодарение на нивниот пронајдок што ги исполнува условите за заштита ќе имаат и економска корист од истото па затоа кај нив и желбата за уште поголема иновативност. Со самиот чин на правна заштита како патент, пронајдокот добива своевидна потврда дека претставува определен придонес во состојбата на техниката, а со тоа и своја економска валоризација, односно, економска вредност. Ова последното води кон тоа патентот да биде значаен фактор при донесувањето на деловните одлуки и утврдувањето на сметководствената вредност во претпријатието. Имајќи го во предвид претходното, за претприемачите од круцијално значење е да знаат, што од техничките унапредувања во процесот на работење може и треба да се заштити како патент, бидејќи не се и секогаш се смета за пронајдок и може да биде заштитено согласно позитивните прописи.²³² Смеслата на патентната заштита е во тоа да се спречи конкурентското окружување неовластено да го користи пронајдокот бидејќи на таков начин се губи предноста на пазарот што ја има носителот на патентот и се оневозможува реализацијата на стратегијата за успешно позиционирање на пазарот. Повредата на правата што произлегуваат од патентот се карактеризираат како забранети дејствија што во однос на патентот не можат да бидат преземени без одобрение од носителот на тоа право.

Клучни зборови: заштита, инвензивност, патент, пронајдок, пронаоѓач.

Abstract: Today, our life can't be imagined without innovations that are the result of the individuals inventiveness, hence, they are part of our ongoing life. Everyday, we have witnessed the emergence of new discoveries that in many ways make the human life easier, while dealing with the ongoing problems. Such an advanced state is a result of a significant contribution of

---

²²⁹ Универзитет „Свети Климент Охридски“ – Битола, Економски факултет – Прилеп, Маркова 133

²³⁰ Универзитет „Свети Климент Охридски“ – Битола, Економски факултет – Прилеп, Маркова 133

²³¹ Универзитет „Свети Климент Охридски“ – Битола, Економски факултет – Прилеп, Маркова 133

²³² Член 25 став 3 и член 26 од Законот за индустриската сопственост, Сл.в. на РМ број 21/2009.

Article 25 paragraph 3 and Article 26 of the Law on Industrial Property, OG RM number 21/2009.

---

patents as one of the most used industrial property rights. The normative regulation of the industrial property rights protects the inventions that meet the requirements (novelty, inventiveness and industrial applicability) required by law. Inventors are aware, thanks to their inventions, that an eligible protection will result in an economic benefit from the inventions to them, stimulating a need for even greater innovation. An act of legal protection as a patent, results in validation of the invention as significant contributor on the technical development, economic valorization, and an economic value increase. The latter, leads to valorising the patent as a significant factor in business decisions making and also determines the accounting value of the company. Considering the foregoing, for the entrepreneurs is crucial to know that the technical improvements in the working process can and should be protected as a patent, because there are always considered invention and may be protected in accordance with applicable regulations. The intuition behind the patent protection is to prevent competition environment created by the use of invention without authorization, leading to advantage loss on the patent holder market, additionally preventing the realization of the successful market positioning strategy. Violation of the industrial property rights arising from the unauthorized use of patents, are characterized as forbidden acts in respect of the patent that can not be taken without the approval of the holder of that right.

Keywords: *protection, invention, patent, invention, inventor.*

1. ВОВЕД

Правата што произлегуваат од определени интелектуални активности во индустријата, литературата, науката и уметноста се опфатени во поимот интелектуална сопственост.²³³ Интелектуалната сопственост во себе содржи два основни сегменти, индустриска сопственост и авторски и сродни права, но предмет на интерес во овој труд е индустриската сопственост, односно, патентот како едно од правата на истата.

Категориите права коишто влегуваат во индустриската сопственост, се дефинирани уште во најстариот и најважен извор на меѓународното право за индустриска сопственост, односно, во Париската конвенција за заштита на индустриската сопственост. Со оваа конвенција како категории права на индустриска сопственост заштитени се: инвентивните патенти, полезните модели, корисните индустриски мостри и модели, фабричките или трговските марки, ускужните марки, трговското име, ознаката или името на потеклото и спречувањето на нелојалната конкуренција (член 1 став 2).²³⁴

Нашиот Закон за индустриската сопственост (во натамошниот текст - ЗИС) има нешто поредуциран број на права кои што се штитат, а тоа се: патент, индустриски дизајн, трговска марка, ознака на потеклото и географска ознака. Со стапувањето во сила на Спогодбата за трговските аспекти на правата од интелектуална сопственост (ТРИПС), проширен е опфатот на правата од индустриска сопственост уште со: трговските тајни (неоткриени информации), топографија на интегрални кола, корисниот модел и know-how, односно заштита на доверливи податоци²³⁵.

²³³ WIPO-Intellectual Property Reading Material, Geneva, 1998, page 3.

²³⁴ Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, Валентин Пепељугоски, Право на интелектуална сопственост, Правен факултет Јустинијан Први – Скопје, стр. 73, 2008.

²³⁵ Член 39 од Спогодбата, донесена на 15 април 1994 год. во Маракеш а влезена во сила на 01 јануари 1995 год.

Од аспект на регистрацијата на самото право, правата од индустриска сопственост можат да се групираат во две групи и тоа:

Права кои се регистрирани, односно се правно заштитени (патент, индустриски дизајн, трговска марка, корисен модел, географска ознака, топографија на интегрално коло);

Права кои не се регистрирани (трговска-деловна тајна и know-how).

Бидејќи патентот како дел од правата на индустриска сопственост има и своја економска валоризација, односно, економска вредност во вкупните средства на претпријатието од особено значење за претпримачите е да ги познаваат начините и постапките за заштита на своите права односно да знаат кои чекори треба да ги преземат заради заштита на своите економски интереси.

2. ПАТЕНТ

Патентот денес претставува најпознат и најефикасен облик на заштита на пронајдоците. Пронајдокот својата економска вредност, односно, неговата валоризација ја црпи благодарјќи на патентот. Со патент се штити пронајдок во сите области на технологијата, ако е нов, ако содржи инвентивен придонес и ако може да се применува во индустријата.²³⁶

Секој пронајдок што е заштитен со патент има општествена верификација и претставува своевиден придонес кон состојбата на техниката. Користа што ја има општеството од патентот се манифестира преку објавувањето на патентираниот пронајдок на јавноста и можноста тој пронајдок по определен временски период слободно и без никаков надомест да се користи од сите членови на општеството. Посебно значење за општеството има податокот дека најголем број на техничките информации кои се содржани во патентните списи и во пријавите за патент не можат да се најдат во друга литература, односно, околу 80% од техничките информации кои ја чинат состојбата на техниката се содржат во патентната

Проф. д-р. Мирослав Андоновски

Образование:

- Во учебната 1978/79 година се запишал на Правниот факултет во Битола, каде што дипломира на 27.09.1982 год.
- Во академската 2002/03 год. се запишал на последипломскиот студиум по Бизнес администрација – MBA менаџмент на Економскиот факултет во Прилеп, каде успешно го одбранив магистерскиот труд на ден 26.12.2005 година и се стекнав со научен степен магистер по бизнис администрација – MBA менаџмент.
- На 30.09.2010 год. ја одбранив докторската дисертација на тема “Институционални претпоставки за подобрување на условите за бизнис во Република Македонија”.

Работно искуство

- Првото вработување го имав во 1985 година во стопанството, каде што работев до 1993 година, а од 01.01.1994 година до октомври 1998 година работев како адвокат, по што се вработив во Економскиот факултет – Прилеп, како секретар.
- На ден 18.11.2010 година избран сум за наставник во звање доцент на Економскиот факултет – Прилеп.
- Од ноември 2015 година, избран сум во звањето вонреден професор.
- На прв циклус ги предавам дисциплините: трговско право, меѓународно стопанско право, право на електронска трговија, а ги изведувам испитите по предметот Право на Европска Унија.
- На втор циклус ангажиран сум по наставните дисциплини: Право на Европска Унија – како прв член и Иновации и интелектуална сопственост – како втор член.
- На трет циклус сум прв член во Комисијата за изведување настава и испити по предметот Корпоративски иновации и меѓународен бизнис.

²³⁶ Член 25 став 1 од Законот за индустриската сопственост Сл. в. на РМ број 21/2009.

литература.²³⁷ Меѓутоа од ова не треба да се извлече заклучок дека патентот има значење само за општествената заедница. Истиот е од големо значење како за понаоѓачот, така и за носителот на правото.²³⁸ Без исклучок, пронаоѓачот ги има моралните права а во голем број случаи истиот располага и со одредени материјални права. Носителот на правото на патент го има исклучивото право на користење на пронајдокот, на ставање на производот што е добиен со неговата примена во промет и право на располагање.²³⁹ Ова право го штити носителот од вознемирување, односно, истото во однос на другите е апсолутно и монополско.

3. ПРАВОТО НА ПАТЕНТ И НЕГОВА ЗАШТИТА

Сите познати технички мерки и изградени системи за заштита на лица и физички објекти кои му стојат на располагање на поединците и деловниот свет не можат да го заштитат највредното кое истите го поседуваат (ако го поседуваат) а тоа се творбите од иновативните и креативни способности на индивидуите, односно, иновациите кои се отелотворени во правата од индустриска сопственост, а во овој случај тоа е правото на патент. Законите за индустриска сопственост (во разни земји носат разни називи иако содржината скоро секаде е иста или барем намерата на законодавецот) ги штитат патентите, трговските марки, индустрискиот дизајн и други права но само доколку авторите во законски утврдена постапка го побараат тоа. Токму од тие причини препорачливо е поединците а посебно бизнис секторот кои во своето работење генерираат нови пронајдоци да превземат чекори за заштита на овие права пред истото, евентуално, да го направи конкуренцијата.

Имајќи во предвид дека регистрирањето на самото право бара определени финансиски импликации голем дел од сопствениците и менаџерските тимови на малите бизниси (кога зборуваме за мали бизниси мислиме на мали од аспект на финансиската моќ што ја поседуваат) ја одложуваат заштитата на правата од индустриска сопственост без притоа да ја согледаат вредноста на истите, или тоа се прави задоцнето, па и дури откако правото веќе било повредено од страна на конкуренцијата. Имено, како една од причините која може често да се сретне поради која сопствениците на определен бизнис не го заштитуваат своето право што го поседуваат е тоа што тие фактички не ја согледуваат вредноста на нематеријалните средства што ги поседуваат, односно, вредноста на интелектуалниот ум манифестирана преку иновативните пронајдоци.

Неспорно е дека малите бизниси покрај лимитираноста на финасиските средства имаат потешкотии и со недостаток на човечки ресурси, односно, не располагаат со такви од повеќе области, вклучително и за заштита на овие права. Од тие причини авторите и сопствениците на бизнисите препорачливо е да користат услуги од лица кои професионално се занимаваат со оваа работа.²⁴⁰ Притоа на финасиските импликации не

²³⁷ Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, Валентин Пепељугоски, Право на интелектуална сопственост, Правен факултет Јустинијан Први – Скопје, стр. 234, 2008.

²³⁸ Ова значи дека понаоѓачот не секогаш е носител и на самото право. Не ретко во практиката носител на правото е друго лице (нарачател, фирмата каде е вработен пронаоѓачот и др.)

²³⁹ Правото на располагање го инкорпорира во себе и правото на користење, односно, тој што располага со самото право може истото да го користи или да го даде на друг на користење (со договор за лиценца) а самото право и понатаму останува негово.

²⁴⁰ Според ЗИС постапката за заштита на правото може да се води преку застапник (правно или физичко лице). Физичките лица можат да бидат застапници доколку имаат завршено правен факултет, еден од техничките факултети или фармацевтски факултет. Повеќе за застапувањето во дел IX (член 279 до 290) од ЗИС.

треба да се гледа како на непотребно трошење на средства од причина што подоцна овој финансиски товар ќе биде ништо во поглед на финансиските ефекти што ќе произлезат од заштитата на правото. Ова од причина што исклучивооста на ова право не им дозволува на други лица истото да го експлоатираат, а сепак доколку на тоа се решат се под закана од законски санкции, вклучително и надомест на материјална штета.

Суштината на самото право на заштита на пронајдоците се состои во тоа да се спречат други лица да ги копираат новите пронајдоци. Но, за остварување на истото потребно е од страна на авторите да следат што се случува во областа на иновациите кои се предмет на нивни интерес за да не дојдат во ситуација тие да повредат нечие право бидејќи ако се земе во предвид брзиот техничко технолошки развој, особено на полето на информациската технологија тоа може да се случи многу лесно.

3.1. ПРЕДМЕТ НА ЗАШТИТА

Според ЗИС со патент се штити пронајдок во сите области на технологијата, ако е нов, ако содржи инвентивен придонес и ако може да се применува во индустријата. За да биде пронајдокот заштитен со патент истиот треба да биде нов, а тоа значи да не е опфатен со состојбата на техниката или доколку не е содржан во дотогаш познатата состојба на техниката. Кога се зборува за состојба на техниката се мисли на се што е достапно на светската јавност, со опишување на пронајдокот по писмен или устен пат, со употреба или на кој било друг начин пред чинот на поднесување на пријавата за патент, на начин кој на експерт од соодветната област му овозможува да го примени. Ова значи дека патентот кој бил во употреба пред да се поднесе пријава за негова заштита не го содржи елементот на новост и како таков не може да се заштити.

Љупче Маркушески е роден на 12.02.1962 год. во Прилеп. Основното образование тој го завршува во Прилеп, каде што завршува и средно образование во економското училиште "Кузман Јосифоски - Питу", со одличен успех. По завршувањето на средното образование, во учебната 1981/82 год., тој се запишува на Економскиот факултет-Прилеп на статистичко-кибернетската насока каде што дипломира септември 1985 год., со просечна оценка од 8,83. Како резултат на постигнатите успеси во текот на додипломското студирање, тој има добиено пофалница за најдобар студент на генерацијата. Од 01.11.1987 до 14.01.1994 год. Љупче Маркушески е ангажиран како помлад асистент на Економскиот факултет – Прилеп, на група предмети на Катедрата за математика, статистика и кибернетика. Во два изборни мандата тој беше секретар на Катедрата за математика, статистика и кибернетика. Магистерскиот труд, на тема "Оптимизација на технолошките процеси во деловните системи" со успех го одбранува на Економскиот факултет-Прилеп во 2004 год. На 16.07.2008 год. Љупче Маркушески избран за соработник на група предмети од деловната статистика, а на 23.03.2011 год., тој беше реизбран за соработник на истата група предмети. Исто така, на Економски факултет- Прилеп на 22.04.2010 год., тој успешно ја одбранува докторската дисертација, на тема "Дизајнирање на компонентите на потсистемот за управување со модели во функција на ефикасно деловно одлучување". На 15.08.2013 год е избран за наставник во звање доцент од областите економска математика и математичко моделирање. Тој има учествувало на повеќе меѓународни конференции со презентација на своите научни трудови, што се потврдени со сертификати за активно учество на тие конференции.

Според одредбите на Законот на индустриската сопственост во претходно споменатата техника влегува и:

- Содржината на националните пријави на патент, како што се поднесени во Државниот завод за индустриска сопственост (понатаму – Заводот), со исклучок на патентните пријави што се отфлени, повлечени или за кои е запрена постапката на испитување, затоа што од самите акти произлегува дека нема предмет, односно, пронајдок чија заштита се бара;
- Европските патенти за кои што е побарана заштита на територијата на Република Македонија, онака како што ги признал и објавил Европскиот патентен завод, во согласност со Европската патентна конвенција и Договорот за проширување и
- Меѓународните пријави поднесени според Договорот за соработка во областа на патентите, доставени до Заводот како избрана институција.

Во постапката за заштита на патентот при давањето оценка дали пријавениот пронајдок го исполнува условот на новост, фактот дека пронајдокот станал достапен на јавноста пред истекот на шест месеци од датумот на поднесувањето на пријавата нема никакво влијание доколку тоа е направено на еден од следниве начини:

- со очигледна злоупотреба спрема подносителот или неговиот правен претходник или
- со изложување на пронајдокот на официјална или официјално призната изложба во согласност со Конвенцијата за меѓународни изложби од подносителот или од неговиот правен претходник.

Суспензивното дејство на достапноста на пронајдокот може да се примени само доколку подносителот при поднесувањето на пријавата се повика на фактот дека пронајдокот бил изложуван и притоа достави писмен доказ издаден од овластена институција на земјата во која бил изложен. Самиот факт што

Д-р Игор Здравкоски, доцент
Образование :

- Дипломиран економист, Економски факултет – Прилеп, 1992/1993 - 1996/1997
- Последипломски студии : Деловни финансии, Економски факултет - Прилеп, просечна оценка 9,50. Одбрана на магистерски труд : „Аналитичките и информациските аспекти на финансиските извештаи при управувањето со трговските друштва,, Економски факултет - Прилеп, 2004 година.
- Одбрана на докторски труд: " Теоретско – методолошки проблеми и постапки на финансиските извештаи во функција на утврдување и оценка на резултатите на компаниите во Република Македонија" ,Економски факултет - Прилеп, 2009 година.

Работен ангажман :

1. 2000/2001г. Избран за демонстратор по група сметководствени дисциплини ;
2. 2001/2002 г. Избран за демонстратор по група сметководствени дисциплини ;
3. 2002/2003 г. Избран за помлад асистент по група сметководствени дисциплини (сметководство, принципи и организација на сметководството, сметководствен менаџмент и МСС);
4. 2004г. Реизбран во помлад асистент по група сметководствени дисциплини ;
5. 2007г., избран во асистент по група сметководствени дисциплини;
6. 2010 г. Избран во асистент по група сметководствени дисциплини (финансиско сметководство, државно сметководство и сметководство на непрофитни организации, принципи и организација на сметководството, финансиски извештаи, инвестиционен менаџмент, деловна анализа);
7. 2013 г. Избран за соработник во звање асистент од областа сметководство.
8. 2013 г. Избран во наставник, звање доцент од областа сметководство по предметот - Државно сметководство и сметководство на непрофитни организации.

при заштитата на пронајдокот оваа околност не се испитува *ex officio* говори во прилог на потребата од ангажирање на стручни лица во постапката за заштита на ова право.

Вториот услов кој што е потребен за еден пронајдок да биде патентбилен е неговиот инвентивен придонес. Според македонскиот ЗИС (член 29) пронајдокот содржи инвентивен придонес ако за стручњак од областа, предметот на пронајдокот очигледно не произлегува од состојбата на техниката. Во законот нема извршено никаква градација во поглед на овој услов што упатува на заклучокот дека определен пронајдок може или да биде или да не биде резултат на творечките способности на определена индивидуа. Кога зборуваме пак за „стручњак од областа“ соодветно е ако таква квалификација даваме за лице што имало прилика да се запознае со дотогашните состојби во техниката, додека пак изразот „очигледно“ може да упатува на нешто што без употреба на било какви творечки способности произлегува од соастојбата на техниката што е дотогаш позната.

И последниот услов за патентбилноста на пронајдокот е неговата индустриска применливост, односно, истиот да може да се произведе или употреби во која било гранка на индустријата, вклучително и во земјоделството.

Покрај таксативно наброените пронајдоци што според нашиот Закон за индустриската сопственост уживаат патентна заштита под определени услови со патент може да се заштитат и пронајдоци што се однесуваат на:

- производи што се состојат или содржат биолошки материјал и
- постапки за добивање на биолошки материјал, негова обработка или употреба.

3.2. СУБЈЕКТИ НА ПРАВОТО НА ПАТЕНТ

Постапка за признавање на правото на патент може да поведе пронајдувачот и неговиот правен следбеник. Ако пронајдокот е производ на заедничка работа на повеќе пронајдувачи, тогаш правото за поведување постапка за признавање на право на патент им припаѓа на сите пронајдувачи или на нивните правни следбеници.

Македонскиот ЗИС пронајдувачот го дефинира како физичко лице кое го создало пронајдокот со својот пронајдувачки труд.²⁴¹ Под овој поим не може да се подведе лице кое што во создавањето на пронајдокот давало само техничка помош.²⁴²

Правното следбеништво врз пронајдокот може да го добие како правно, така и физичко лице чие што признавање на правото на патент е засновано врз закон, правна работа, наследување и судска одлука. Работодавецот може да биде правен следбеник на пронајдувачот во случаите што тоа право му го овозможуваат врз основа на закон или договор за работа, при што му припаѓа правото на стекнување патент за пронајдок создаден во рамките на работниот однос на пронајдувачот. Ваквиот начин на правно следбеништво на правните лица е особено значаен за истите бидејќи иако креативноста и инвентивноста се во посед на работникот сепак идејата за пронаоѓаштвото е како резултат на воспоставени практики и усвоени политики на претпријатието во правец на унапредување на техничко технолошкиот процес. Исто така и целокупните трошоци и

---

²⁴¹ На поимот пронајдувачки труд треба да му се даде едно пошироко толкување така што во истиот треба да бидат опфатени и често споменуваните поими како што се: интелектуален ум, креативен труд, иновативност, инвентивност и сл.

²⁴² Во оваа категорија би можело да се подведат сите лица кои што учествуваат во создавањето на пронајдокот, но ги немаат претходно споменатите способности и особини.

потребните услови (кои не се така мали и едноставни) се обезбедени од страна на работодавецот. И наједноставниот пронајдок бара финансиски и други ресурси кои пронајдувачот не секогаш може да ги обезбеди па така неговиот пронајдок да не успее да ја види светлината на денот, односно, да остане „заробен“ во неговата глава. Секако дека пронајдувачот без разлика на тоа што работодавецот ќе го наследи правото на патентот, ќе биде награден соодветно за своите креативни способности. Ваквиот начин на стекнувањето на правото на патент од страна на работодавецот е особено значаен за деловниот свет. Токму затоа, иако и претходно беше спомнато, ќе се навратиме на способноста што треба да ја поседуваат претприемачите и менаџментот на претпријатието при проценката што, како пронајдок треба да се заштити. Од друга страна пак сакаме да потенцираме дека при стекнувањето на правото на овој начин работодавецот не треба да ја потцени креативноста на пронаоѓачот-негов вработен, туку соодветно истиот да биде награден бидејќи поголемиот дел од економскиот бенефит од пронајдокот ќе му припадне на работодавецот.

4. ПОСТАПКА ЗА ЗАШТИТА НА ПАТЕНТ

4.1. ПОВЕДУВАЊЕ НА ПОСТАПКА

Постапката за признавање на патент се поведува со поднесување на пријава до Државниот завод за индустриска сопственост, а може да се поведе и со поднесување пријави во согласност со Договорот за соработка во областа на патентите,²⁴³ Договорот за проширување и Европската патентна конвенција.²⁴⁴ Доколку пријавата поднесена во Заводот е уредна со денот на нејзиниот прием нејзиниот подносител има право на првенство спрема секое друго лице кое за истиот пронајдок подоцна ќе поднесе пријава. Ваквиот начин на регулирање на правото на првенство се води од максимата „кој прв поднел пријава“, која е присутна во Европското право па и во останатите системи со исклучок на Американскиот систем каде во примена е максимата „кој прв пронашол“. Инаку, во поглед на признавањето на правото постојат различни патентни системи, односно, според некои се врши потполно испитување на новоста на пријавениот пронајдок и патентни системи според кои се испитуваат само формалните услови за признавање на пронајдокот.

Правото на првенство што во однос на поднесувањето на пријавата го гарантира нашиот ЗИС може да биде дерогирано во случаите на саемско и униско право на првенство²⁴⁵ кое е загарантирано со истиот закон.

Бидејќи постапката за признавање на правото на патент трае релативно долго, подносителот на пријавата може да бара Заводот да му издаде уверение за право на првенство кое се смета од датумот утврден како датум на поднесување на пријавата на патент. Ваквото решение на законодавецот е од особено значење за подносителите на пријавите од причина што во праксата може да се појави случај пријавата да биде поднесена подоцна а решението да биде донесено порано во однос на некоја порано поднесена пријава. Во суштина овде имаме два датуми, односно, датум на поднесување на пријавата за признавање на правото на патент од кога тече заштитата на тоа право и датумот на донесување на решението. Но, во поглед на датумот на поднесувањето

²⁴³ Донесен на 19 јуни 1970 година

²⁴⁴ Донесена на 05 октомври 1973 година, ревидирана на 17 октомври 1991 година и 29 декември 2000 година, усвоена од административниот совет на Европската патентна организација на 28 јуни 2001 година.

²⁴⁵ Член 27 и 39 од ЗИС.

особено е значајно за признавањето на правото на првенство, пријавата да биде поднесена во предвидената содржина, во спротивно подносителот не може да се повика на правото на првенство.

За сите решенија за признавање на правото на патент се води посебен регистар во заводот во кој се внесуваат податоците од тие решенија како и промените на истите, а податоците се објавуваат и во службено гласило на Заводот. На носителот на правото на патент Заводот му издава исправа за патент најдоцна во рок од шест месеци од денот на донесувањето на решението за признавањето на правото на патент. Сметаме дека ова е непотребно долг период ако се земе во предвид дека правото на патент за неговиот носител, поконкретно за бизнис секторот има значајно економско влијание, па скратените рокови би биле од големо значење како за пронаоѓачите, односно, носителите на правото, така и за корисниците на тоа право.

Правото на патент има важност од 20 години сметајќи од денот на поднесувањето на пријавата и во одредени случаи може да се продолжи но не повеќе од 5 години.

Иако ЗИС во поглед на заштитата акцентот го става на носителот на правото на патент, сепак таква заштита на определени права им се нуди и на трети лица. Имено, доколку во регистарот на патенти е запишана лиценца, залог или некое друго право во корист на трето лице, носителот на патент, не може да се откаже од своите права без писмена согласност од лицето на чие име се запишани тие права. Целта на ваквата одредба е воведување на правна сигурност во однос на правото на патент, односно, заштита на носителите на овие права во ситуации на промени во востановеното право на патент.

На носителот на патент му се признаени неколку исклучиви права, и тоа:

- да го користи во производство заштитениот пронајдок (сопствен бизнис и сл.);
- да пушти во промет предмети изработени според заштитениот пронајдок ;
- да располага со патентот, да го пренесе сопственото право (лиценца, залог и др.).

4.2. ПРИСИЛНА ЛИЦЕНЦА

Имајќи го во предвид значењето на пронајдоците за општествената заедница, односно, нивното поимање како општо добро, законодавецот предвидел дека доколку носителот на патентот не го користи пронајдокот заштитен со патент или го користи во обем недоволен за задоволување на потребите на домашниот пазар, и одбива да склучи договор за лиценца или поставува непазарни услови за склучување на тој договор, со присилна лиценца, правото на користење на пронајдокот може да му се даде на друго лице, со обврска за плаќање надоместок на носителот на патентот. Освен во овој случај, присилната лиценца е особено значајна и кај зависниот патент. Имено, присилна лиценца може да се издаде и ако пронајдокот заштитен со патент не може да се користи во целост или делумно без користење друг пронајдок заштитен со поранешен патент, додека подоцнежниот пронајдок, кој претставува позначаен технички напредок, е од особено значење за стопанството или за задоволување на општите потреби. Овде станува збор за исполнување на три услови на зависниот патент во однос на поранешниот, а тоа се: позначаен технички напредок (нешто посовремено, посоефицицирано, економски покорисно); особено значење за стопанството и за задоволување на општите потреби.

На зависниот патент посебно внимание му е посветено и во Спогодбата за трговските аспекти на правата од интелектуалната сопственост во членот 31 каде се регулирани видовите на користење на пронајдокот без дозвола на носителот на правото. Имено, ваквото користење е дозволено за да се овозможи експлоатација на некој патент (втор патент) кој не може да се експлоатира без притоа да се предизвика повреда на некој друг патент (прв патент) при што е потребно да се применат следните дополнителни услови:

во пронајдокот на кој се полага право според вториот патент да станува збор за економски многу значаен, важен технички напредок во однос на пронајдокот од првиот патент; носителот на првиот патент да има право врз основа на вкрстена лиценца под прифатливи услови да го користи пронајдокот од вториот патент и дозволеното користење на првиот патент да не е преносливо, освен во случај на пренос на вториот патент.²⁴⁶

Во овој документ во поглед на можноста да се добие присилна лиценца врз порано заштитен патент условите се нешто поригорозни од нашиот ЗИС, односно може да се забележи определена градација во насока на значењето што вториот-новиот пронајдок го има за општествената заедница. Имено, кога станува збор за вториот пронајдок тој треба да има економски многу големо значење и да претставува важен технички напредок во однос на претходно заштитениот пронајдок.

Овде особено е значајно да се истакне рамноправноста на патентите (поранешниот и новиот) бидејќи определени права му се дадени и на носителот на поранешниот патент, така што тој може да бара присилна лиценца за користење на пронајдокот по подоцнежниот патент за соодветен надоместок.

5. ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ ЗА БИЗНИСОТ ОД ПРИМЕНАТА НА ПАТЕНТИ

Сите оние пронајдоци што не се патентирани, односно, заштитени со правото на патент, многу лесно можат да бидат копирани, продавани, односно, дистрибуирани од страна на други лица. Тоа значи дека без патент, пронаоѓачот несомнено ја испушта можноста од економска сатисфакција за неговата креативност, односно да заработи од својот пронајдок. Доколку пронајдокот е успешен и корисен и има заинтересирани што сакаат да го користат правото кое е заштитено, нема никакви бариери носителите на правото истото да го пренесат и тоа како корисничко право па и право на располагање. Ваквиот регуларен начин на преносот на правото кое е заштитено ја спречува конкуренција да влијае на бизнисот и профитот што носителот на правото би го остварил доколку истото не е заштитено во соодветна законска постапка. Доколку пронајдокот не е патентиран за истиот не може да се издаде лиценца, односно, имателот на пронајдокот ужива послаба заштита во однос на корисниците на тој пронајдок кои правото на користење го стекнале на друг начин. Незаштитивањето на пронајдокот од страна на пронаоѓачот, односно, непатентирањето на истиот често може да доведе до ситуација некој друг да креира таков пронајдок и истиот да го патентира. При ваква една ситуација за пронаоѓачот кој прв го

---

²⁴⁶ Кај овој услов можат да се најдат сличности со договорот за хипотека во нашето право. Имено, според домашната легислатива, недвижност која е оптоварена со хипотека во случај на оттуѓување на правото на сопственост се пренесува оптоварена со тоа право. Слично на тоа, во овој случај може да се добие право на користење на првиот патент без согласност на носителот на правото над него, на начин што во законски предвидена постапка ќе се стекне право над вториот патент, кој пак заради своја реализација го има правото над првиот патент.

пронашол пронајдокот не постои никаква можност да добие економски бенефит за својот иновативен капацитет.

Иако многумина сметаат дека правото на патент на одреден начин обезбедува економски монопол за неговиот носител, сметаме дека таквото мислење нема правна основа ако се имаат во предвид законските одредби кои што го регулираат прашањето на присилната лиценца.

ЗАКЛУЧОК

Имајќи ја во предвид меѓународната регулатива и решенијата во националните законодавства, несомнено е дека заштитата на правата од индустриска сопственост, односно, заштитата на пронајдоците е од огромно значење за пронаоѓачите, стопанството и општеството во целина. Институционалната заштита на пронајдокот игра клучна улога во желбата и напорите за креативност и придонес од страна на поединците. Со помош на патентот, како инструмент за заштита на пронајдокот, тој-пронајдокот добива своја економска вредност и претставува придонес кон состојбата на техниката, односно, претставува придонес за целата заедница. Со помош на патентот, како едно од правата на индустриската сопственост, пронаоѓачите, а исто така и компаниите имаат можност, преку добро разработена стратегија за раст и развој да го подобрат своето позиционирање како на национално ниво, така и на меѓународен план. Поседувањето на правото на патент од страна на компаниите значи зголемување на нивната економска вредност во однос на окружувањето коешто доколку сака да го користи тоа право ќе мора да плати определен надоместок. Дали компаниите ќе го користат своето право или ќе го пренесат на други субјекти е прашање кое треба сериозно да се анализира при донесувањето на една таква одлука од аспект на економските придобивки.

Според меѓународната и национална легислатива на пронаоѓачите, односно, на носителите на право на патент им се обезбедува заштита за определен временски период, во кој период за останатите постои забрана пронајдокот да го копираат, користат, дистрибуираат, го ставаат во промет, доколку за сето тоа нема одобрение од носителот на правото врз пронајдокот. Пронаоѓачите, односно, носителите на правото на пронајдокот можат правото на користење да го пренесат на друго лице со договор (најчесто со договор за лиценца) со тоа што самото право и понатаму останува во нивна сопственост, или пак истото во целост да го пренесат. Имајќи во предвид дека пронајдоците се општесвено добро, носителите на правото не можат да поседуваат апсолутен монопол врз тоа право, така што ќе се однесуваат на начин кој не овозможува пошироката заедница да ги ужива придобивките од техничко-технолошкиот напредок во целина. Од тие причини во целокупната легислатива од оваа област е вграден и разработен институтот присилна лиценца, со која под одредени услови може да се користи туѓ заштитен пронајдок и против волјата на носителот на правото.

Имајќи ја во предвид важноста на патентот како за пронаоѓачите, така и за компаниите препорачливо е да се направат определени измени во Законот за индустриската сопственост во поглед на роковите за донесување решение по пријавите за заштита на пронајдокот во насока на скратување на тие рокови. Ова од причина што пронајдоците значително влијаат на економската ефикасност на компаниите па неколку месеци порано користење на пронајдокот, а водејќи се од начелото на економистите дека „времето е пари“, како предлог е сосема умесен.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Erik Bond and Kamal Saggi, (2012) *Compulsory licensing, price controls, and access to patented foreign products*, Department of Economics Vanderbilt University.
- [2] Guy Sebban, (2005) *Intellectual Property: Source of innovation, creativity, growth and progress*, International Chamber of Commerce.
- [3] *Intellectual property rights intensive industries: contribution to economic performance and employment in the European Union*. (2013) Industri-Level Analysis Report, Office for harmonization in the internal market (trade marks and designas).
- [4] Janic Miodrag, (1973) *Industriska svojina I autorsko parvo*, Beograd.
- [5] Kljaic Ljubinka, (2011) *Zastita intelektualnog vlasnistva u funkciji potticanja inovacija*.
- [6] Анастасовска Дабовиќ Јадранка, Пепељугоски Валентин, (2008) „Право на интелектуална сопственост“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет, „Јустинијан Први“- Скопје.
- [7] Аќимовска Поленак Мирјана, (2003) *Форма на склучување на договорот за лиценца*, Право на индустриска сопственост, Избор на текстови, Скопје.
- [8] Александар Стојков, (2015) *Скриено богатство*, Економија и бизнис.
- [9] Анастасовска Дабовиќ Јадранка, (2003) *Економската улога и значењето на договорот за лиценца*, Право на индустриска сопственост, Избор на текстови, Скопје.
- [10] Група автори, (2004) *Индустриска сопственост, Меѓународни конвенции и договори*, Правен факултет Јустинијан Први, Скопје.
- [11] *Пронаоѓање на иднината: вовед во патенти за мали и средни претпријатија*, Публикација бр. 917 на WIPO

Законски и подзаконски акти

- Закон за индустриската сопственост“, Службен весник бр. 21/2009, 24/2011, 12/2014, 41/2014 и 152/2015
- Правилник за патент, Службен весник на Република Македонија бр. 92/2009
- Правилник за стручниот испит за застапници за индустриска сопственост и за регистарот на застапници, Службен весник на Република Македонија бр. 92/2009
- Методологија за процена на вредноста на индустриска сопственост, Службен весник на Република Македонија бр. 178/2011
- Спогодба за трговските аспекти за правата од интелектуална сопственост, Светска трговска организација, Маракеш, 15 април 1994

Интернет страни

- <http://www.ippo.gov.mk>
<http://www.wipo.int>
<http://www.pravda.gov.mk>